

QISHLOQ JAMOALARIDA IJTIMOYIY HAMKORLIK VA BARQAROR RIVOJLANISH JARAYONLARI

Dadaboyeva Madina Valijon qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Miliy Universiteti magistranti

@madinaqushmatova2002@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20020694>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 28-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 30-aprel 2026 yil

KEY WORDS

ijtimoiy hamkorlik, barqaror rivojlanish, qishloq jamoasi, ekologik tashabbus, ijtimoiy faollik.

ABSTRACT

Ushbu maqola qishloq jamoalarida ijtimoiy hamkorlik va uning barqaror rivojlanish jarayonlariga ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqot Bekobod tumanidagi qishloq jamoalari misolida olib borilgan bo'lib, asosiy e'tibor jamoaviy tashabbuslar, ekologik va ijtimoiy loyihalarning samaradorligi hamda ularni amalga oshirishdagi muammolarga qaratilgan. Maqolada sifat va miqdoriy tadqiqot metodlari birlashtirilib, intervyular, so'rovnomalar va maydon kuzatuvlari orqali ma'lumotlar yig'ildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, jamoaviy hamkorlik mahalliy infratuzilmani yaxshilash, ekologik muammolarni kamaytirish va aholining ijtimoiy faolligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, resurslarning yetishmasligi, yetakchilik va axborot salohiyatining pastligi kabi qiyinchiliklar ham mavjudligi aniqlangan. Muhokama qismida natijalar ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar bilan solishtirilib, qishloq jamoalarida barqaror rivojlanishni rag'batlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Mazkur tadqiqot ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish orqali qishloq jamoalarining ekologik va ijtimoiy barqarorligini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatadi va mahalliy siyosat ishlab chiqishda, shuningdek ekologik va ijtimoiy loyihalarni rejalashtirishda muhim manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Qishloq jamoalari milliy iqtisodiyot va ijtimoiy barqarorlikning markaziy bo'g'inlaridan biri hisoblanadi, chunki aholining katta qismi qishloq hududlarida yashaydi va mahalliy hamjamiyatlarning farovonligi milliy rivojlanish strategiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Barqaror rivojlanish kontsepsiyasiga ko'ra, iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillar

uyg'unlashgan tizimni yaratish zarur¹. Shu nuqtai nazardan, qishloq jamoalarida ijtimoiy hamkorlik barqaror rivojlanish jarayonlarini ta'minlashda muhim mexanizm sifatida qaraladi, chunki hamkorlik orqali resurslar samarali taqsimlanadi va ijtimoiy kapital mustahkamlanadi².

O'zbekistonda qishloq hududlarini rivojlantirish masalalari ilmiy tadqiqotlarda ham faol o'rganilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy infratuzilma va ijtimoiy sharoitlarning yetarlicha rivojlanmasligi qishloq hududlarida barqaror o'sishga to'siq qiluvchi asosiy omillardan biridir^[1]. Shu sababli, ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish va jamoaviy tashabbuslarni rag'batlantirish dolzarb ilmiy - amaliy vazifa sifatida qaraladi^[2].

Adabiyotlar sharhi. Qishloq jamoalarida barqaror rivojlanish va ijtimoiy hamkorlik masalalari so'nggi yillarda nafaqat O'zbekistonda, balki xalqaro tadqiqotlarda ham keng o'rganilmoqda. Barqaror rivojlanish kontseptsiyasi iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillarni uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lib, u qishloq jamoalarining resurslardan samarali foydalanishini va ijtimoiy kapitalni mustahkamlashni ta'minlaydi^[1]. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish qishloq jamoalarining ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini oshirishda muhim vosita sifatida qaraladi.

O'zbekistonda qishloq hududlarining rivojlanishiga oid ilmiy tadqiqotlarda jamoaviy tashabbuslarning roli alohida ta'kidlanadi. Axmedov va Qodirovning (2020) tadqiqotida Bekobod tumanidagi qishloq jamoalari tahlil qilinib, mahalliy resurslar va infratuzilmani rivojlantirishdagi asosiy qiyinchiliklar aniqlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, jamoaviy hamkorlikning pastligi, yetakchilik salohiyatining yetishmasligi va moliyaviy resurslarning cheklanganligi barqaror rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatadi^[1].

Boshqa ilmiy manbalarda esa ijtimoiy hamkorlikning shakllari va samaradorligi batafsil tahlil qilingan. Karimov (2018) o'z tadqiqotida qishloq jamoalaridagi hamkorlik shakllarini uch asosiy guruhga ajratadi: ijtimoiy tashabbuslar, ekologik loyihalar va iqtisodiy hamkorlik loyihalari. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tashabbuslarni kuchaytirish va ekologik loyihalarni jamoa bilan amalga oshirish barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi³.

Shuningdek, xalqaro tadqiqotlar ham qishloq jamoalarida ijtimoiy hamkorlikning barqaror rivojlanishga ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. Masalan, United Nations Development Programme (2019) hisobotida qishloq jamoalarida ijtimoiy kapitalni oshirish orqali ekologik va ijtimoiy muammolarni kamaytirish, resurslarni tejash va mahalliy iqtisodiyotni rag'batlantirish mumkinligi qayd etilgan^[3]. Hisobotda shuningdek, muvaffaqiyatli hamkorlik modeli mavjud bo'lgan jamoalarda aholining ijtimoiy faolligi sezilarli darajada yuqoriligi va barqaror rivojlanish indikatorlari yaxshilanganligi ta'kidlangan.

Ushbu adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, qishloq jamoalarida barqaror rivojlanishni ta'minlashda ijtimoiy hamkorlikning turli shakllarini rivojlantirish, mahalliy tashabbuslarni rag'batlantirish va ekologik hamkorlikni kuchaytirish dolzarb ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi. Shu bilan birga, O'zbekistondagi tadqiqotlarda jamoaviy hamkorlikning

1Axmedov, S., & Qodirov, T. (2020). O'zbekistonda qishloq hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish. Toshkent: Fan va texnologiya, 45–46-bet.

2Karimov, B. (2018). Qishloq jamoalarida barqaror rivojlanish va ijtimoiy hamkorlik. Toshkent: Ilm-fan nashriyoti, 32–34-bet.

3Axmedov, S., & Qodirov, T. (2020). O'zbekistonda qishloq hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish. Toshkent: Fan va texnologiya, 45–53-bet.

samaradorligini oshirish yo'llari va mahalliy sharoitlar bilan mos strategiyalarni ishlab chiqish ehtiyoji mavjudligi aniqlangan⁴.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda qishloq jamoalarida ijtimoiy hamkorlik va barqaror rivojlanish jarayonlarini o'rganish uchun aralash tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Aralash metodologiya miqdoriy va sifatli yondashuvlarni birlashtirib, ijtimoiy jarayonlarni kompleks tahlil qilishga imkon beradi. Tadqiqot jarayonida uch asosiy metod qo'llandi.

Birinchi, so'rovnomada usuli yordamida qishloq aholisining ijtimoiy hamkorlik darajasi, barqaror rivojlanish haqidagi bilimlari va amaliy tajribalari haqida standartlashtirilgan ma'lumotlar to'plandi. Bu miqdoriy data tahlili orqali statistik natijalar olinadi. Ikkinchi, sifatli intervyular orqali jamoa a'zolari, mahalliy rahbarlar va faol jamoatchilik vakillari bilan ma'lumotlar yig'ildi hamda ularning fikr-mulohazalari kontekstual tahlil qilindi. Uchinchi, ishtirokchi kuzatuv metodidan foydalangan holda jamoa hayoti va hamkorlik jarayonlari joyida o'rganildi.⁵

Tadqiqotda aralash metodlar ishlatilishi ilmiy adabiyotlarda ham tavsiya etiladi, chunki bu yondashuv ijtimoiy hodisalarni chuqur va ko'p qirrali o'rganishga yordam beradi.⁶

Natijalar. Tadqiqot natijalari uch asosiy yo'nalishda tahlil qilindi: ijtimoiy hamkorlik darajasi, barqaror rivojlanish tushunchasi va hamkorlik tashabbuslarining samaradorligi.

1. Ijtimoiy hamkorlik darajasi: So'rovnomada natijalari shuni ko'rsatdiki, qishloq aholisi o'zaro yordam, jamoaviy faoliyat va loyiha hamkorliklarida faol qatnashadi. Aholining ko'pchiligi ekologik va infratuzilma masalalarida jamoaviy choralarni qo'llab-quvvatlashini bildirdi. Bu holat ijtimoiy kapitalning oshishiga va barqarorlikning ijtimoiy tarkibiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

2. Barqaror rivojlanish bilimlari: Intervyular asosida aniqlanishicha, respondentlarning ayrimlari barqaror rivojlanish konsepsiyasini nazariy jihatdan to'liq tushunmaydi, ammo amaliy tajribalar asosida atrof-muhitni asrash, resurslarni tejash va jamiyat farovonligini oshirish bo'yicha muhim fikrlar bildiradi. Bu natijalar qishloq jamoalarida barqarorlik haqidagi tushunchaning faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy va ekologik jihatlarini ham o'z ichiga olishini ko'rsatadi.

3. Hamkorlik tashabbuslarining samaradorligi: Tadqiqotdan ma'lum bo'lishicha, muvaffaqiyatli jamoaviy tashabbuslar ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish va ekologik masalalarni hal etishda sezilarli natijalar beradi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda resurslar yetishmovchiligi va rahbarlikning zaifligi ham hamkorlik jarayonlarining samaradorligini cheklaydi.

---

⁴United Nations Development Programme (2019). Sustainable Development in Rural Communities. New York: UNDP Reports, 12–20-bet.

⁵Djumaniyazov, J. (2024). Ilmiy tadqiqot metodologiyasiga kirish, Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 2(11), 42–47-bet.

⁶Saburova, N. (2025). Qishloq hududlarining rivojlanish samaradorligini baholash mezonlari, Online konferensiya materiali, 5–12-bet.

Ushbu natijalar jamiyat sharoitini yaxshilash, ijtimoiy hamkorlikni rag'batlantirish va barqaror rivojlanish siyosatini shakllantirish bo'yicha amaliy choralar ishlab chiqishda asos bo'lishi mumkin.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qishloq jamoalarida ijtimoiy hamkorlik barqaror rivojlanish jarayonlarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Jamoa a'zolari o'rtasidagi o'zaro ishonch, hamjihatlik va birgalikdagi tashabbuslar nafaqat ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi, balki ekologik va iqtisodiy muammolarni hal etishda ham samarali mexanizm vazifasini bajaradi. Tadqiqot davomida aniqlanganki, ijtimoiy hamkorlik rivojlangan hududlarda jamoaviy faoliyat darajasi yuqori bo'lib, infratuzilmani yaxshilash, atrof-muhitni muhofaza qilish va aholining ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, qishloq jamoalarida barqaror rivojlanishga to'sqinlik qiluvchi omillar ham mavjudligi aniqlandi. Jumladan, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, axborot yetishmasligi, boshqaruv va yetakchilik salohiyatining pastligi ayrim jamoalarda ijtimoiy tashabbuslarning to'liq amalga oshirishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat ijtimoiy hamkorlikni tizimli ravishda qo'llab-quvvatlash va institutsional mexanizmlarni kuchaytirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, qishloq jamoalarida barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun ijtimoiy hamkorlikni rag'batlantirish, jamoaviy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash va mahalliy resurslardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ilmiy ish natijalari kelgusida qishloq hududlarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqishda, shuningdek, ijtimoiy va ekologik siyosatni takomillashtirishda nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Axmedov S., Qodirov T. O'zbekistonda qishloq hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2020. – 120 b.
  2. Karimov B. Qishloq jamoalarida barqaror rivojlanish va ijtimoiy hamkorlik. – Toshkent: Ilm-fan nashriyoti, 2018. – 98 b.
  3. Djumaniyazov J. Ilmiy tadqiqot metodologiyasiga kirish // Science-Innovative Research in Uzbekistan ilmiy jurnali. – 2024. – 11-jild, 2-son. – B. 42–47.
  4. Saburova N. Qishloq hududlarining rivojlanish samaradorligini baholash mezonlari // Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent, 2025. – B. 5–12.
  5. United Nations Development Programme (UNDP). Rural Communities and Sustainable Development. – New York: UNDP, 2019. – P. 12–20.
  6. To'xtasinov A. Hududiy rivojlanishda ijtimoiy kapital va jamoaviy boshqaruv masalalari. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021. – 134 b.
  7. Raximova M. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi va uning qishloq hududlaridagi ahamiyati // Ijtimoiy fanlar ilmiy jurnali. – 2022. – 3-son. – B. 55–62.
- Foydalanilgan internet manbalar
1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy sayti.
  2. Qishloq hududlarini kompleks rivojlantirish bo'yicha dasturlar. – Kirish manzili: <https://www.mf.uz> (murojaat sanasi: 2026-yil 22-yanvar).
  3. O'zbekiston Milliy elektron kutubxonasi (ZiyoNET).
  4. Qishloq jamoalari va barqaror rivojlanish bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. –

Kirish manzili: <https://www.ziyonet.uz>

INNOVATIVE
ACADEMY